

Жорова І. Я., Аносова Ю. П.

ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕ

В статье рассматривается история развития европейского технического образования таких стран, как Великобритания, Франция, Австрия, Нидерланды, Финляндия, Швейцария, Германия, Греция и Российская империя. Техническое образование играет важную роль в развитии экономики страны. Образовательная отрасль формируется под влиянием исторических событий, национальных особенностей и других факторов, но существует также и взаимное влияние соседних стран на данную отрасль, что является очень ценным для процесса её развития. Интеграция Украины в мировую экономику требует знания о внутреннем и международном опыте в обучении персонала для того, чтобы выбрать наиболее эффективный путь развития системы образования.

Ключевые слова: техническое образование, исторический анализ, развитие образования, Европа.

Жорова І. Я., Аносова Ю. П.

ОСНОВНІ РИСИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

У статті розглянуто історію розвитку європейської технічної освіти. Технічні навчальні заклади відіграють важливу роль для розвитку економіки, адже від того, наскільки якісно підготовлено кадри, залежить подальший розвиток промисловості країни. У дослідженні розглянуто генезу освітньої галузі технічного напрямку таких країн, як Велика Британія, Франція, Австрія, Нідерланди, Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Греція та Російська імперія (з часу її виникнення до кінця ХХ століття). Кожна з вищезазначених країн має свою власну систему освіти та професійної підготовки. Освітня галузь формувалася під впливом історичних подій, національних особливостей та багатьох інших чинників, але існує і взаємний вплив освітніх систем сусідніх країн, що, безперечно, є позитивним моментом та одним із рушіїв процесу розвитку освіти. Дослідження надає змогу віднайти як спільні, так і відмінні риси розвитку вищезазначеної освітньої галузі у країнах Європи. Інтеграція України в світову економіку вимагає знань про внутрішній і міжнародний досвід у навчанні робітничих кадрів для того, щоб вибрати найбільш ефективний шлях розвитку системи освіти. Одним із таких шляхів є продовження впровадження спільної європейської освітньої політики, що є неможливим без попереднього вивчення історичного аспекту цієї проблеми.

Ключові слова: технічна освіта, історичний аналіз, розвиток освіти, Європа.

УДК 377.37.057

Калініченко Н. А.*

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ М. Ф. ФЕДОРОВСЬКОГО

У статті розглядаються основні напрямки просвітницької діяльності Миколи Федоровича Федоровського (1838, Борзна Чернігівської губернії – 20.06.1918, Бердянськ) – військового і громадського діяча, подвижника української культури, педагога, дослідника, публіциста, благодійника, одного із засновників українського «Добровільного товариства для видавання загальнокорисних і дешевих книг», Єлисаветградського ремісничо-грамотного училища, Товариства поширення грамотності та ремесел та ін. Акценти поставлено на діяльності ремісничо-грамотного училища, започаткованого 1868 року, що діяло досить успішно й за своїм типом і програмами, викладанням навчальних дисциплін помітно виділялось зі всіх нижчих училищ того часу і за своїм укладом було єдиним не тільки в Єлисаветграді, але і в Росії.

Ключові слова: громадський діяч, подвижник української культури, Товариство поширення грамотності та ремесел, ремісничо-грамотне училище.

© Калініченко Н. А.

У передмові до книги О. Лютої «М. Федоровський (1838 – 1918). Невтомний трудівник на народній ниві» (1999 р.) відомий історик педагогіки В. Борисенко зазначив, що реформи другої половини XIX століття докорінно змінили державний устрій Російської імперії, відкрили значні обсяги для розвитку промисловості, концентрації виробництва. Відповідно економічна ситуація викликала зміни в мережі навчальних закладів унаслідок проведення шкільної реформи 1864 року. І хоч кількість шкіл для «освіти народу» помітно збільшилася за рахунок земських, церковно-приходських, приватних, для задоволення потреб багатомільйонного населення у знаннях навчальних закладів катастрофічно не вистачало.

На 100 осіб населення припадало від 0,23 учнів (Волинська губернія) до 0,92 (Катеринославська губернія). Гостра недостатність народних шкіл розкриває політику царського уряду, спрямовану на освітню дискримінацію українського народу [6, с. 54].

У багатьох регіонах Центральної України за підтримки місцевої аристократії й інтелігенції створювались нові навчальні заклади, зокрема народні початкові школи різних типів, просвітницькі товариства, на діяльність яких вплив царських чиновників був дещо менший.

У другій половині XIX століття в Єлисаветграді культурно-освітня діяльність громадськості, незважаючи на урядову протидію, поширювалася на народні маси і якісно поглиблювалася.

Метою нашої розвідки є дослідження діяльності непересічної особистості, незаслужено забутої за роки радянських часів, активного громадянського діяча другої половини XIX століття Миколи Федоровича Федоровського. Талановитий просвітитель простого люду, він ініціював і реалізував цілеспрямовані демократичні починання, метою яких було покращення життя простого народу, рівня його освіти і культури.

До діяльності М. Федоровського побіжно у працях зверталися дослідники історії освіти Центральної України В. Босько, Вікторія Постолатій, Віталій Постолатій, С. Шевченко, О. Трибуцька та інші.

Актуальність обраної нами теми визначається потребами суспільного розвитку в модернізації й оптимізації підготовки молоді до творчої продуктивної праці в умовах ринкової економіки, і досвід Єлисаветградського ремісничо-грамотного училища, безплатного навчального закладу для дітей малозабезпечених верств населення, де вперше на терені освіти краю загальна освіта учнів поєднувалася з профільною, є повчальним і прогностичним.

Відомості про особистість Федоровського знаходимо в документах Державного архіву Кіровоградської області, спогадах його доньки О. Ростовцевої, колеги та громадської діячки Н. Бракер і наукової розвідки О. Лютої, на яку ми посилалися.

Із вищеназваних джерел М. Федоровський постає як цілеспрямований, організований, широко освічений, відповідальний і авторитетний, успішний громадський діяч – представник прогресивної інтелігенції другої половини XIX століття. Всі дослідники наголошують на його визначальній ролі в заснуванні та ефективній діяльності ремісничо-грамотного училища й благодійного товариства поширення грамотності та ремесел. Значним є внесок М. Федоровського в розвиток просвітництва, медицини, мистецтва, зокрема згуртування українських акторів, які стали фундаторами театру корифеїв.

Усе це спонукає автора статті до більш детального висвітлення конкретної діяльності М. Федоровського. Як зазначає В. Борисенко «... задля відновлення історичної об'єктивності щодо одного з незаслужено забутих представників української інтелігенції» [4, с. 5].

Н. Бракер, називає М. Федоровського «найпершим українським діячем міста...», людиною «невсипучої енергії, широкої ініціативи й міцної волі, яка не хотіла рахуватися

ні з якими перешкодами» [5, с. 6]. Військовослужбовець, громадський діяч, організатор освіти, учений, педагог, дослідник, публіцист, благодійник – уродженець міста Борзні Чернігівської губернії [8]. Батько – військовослужбовець – рано пішов з життя, а мати влаштувала сина до кадетського корпусу. Він успішно його закінчує і сумлінно несе військову службу. У Єлисаветграді М. Федоровський полишає військову службу і переходить на викладацьку роботу, яка відкривала простір для громадської діяльності. У юнкерському кавалерійському училищі він викладає історію та географію. Відмінною особливістю цієї незвичайної людини було постійне поривання вперед. У ньому жив талант творця [4, с. 7]. Він активно друкується в місцевій пресі, виступає з доповідями з найгостріших питань народної освіти на різноманітних з'їздах та зібраннях. Бореться за визнання української мови без усіляких обмежень; за поширення серед народу корисних знань, підготовку вчителів для сільських народних шкіл; активно організовує учнів та громаду на розширення зелених насаджень біля навчальних закладів, створення і впорядкування зелених зон у місті (парк «Альгамбра»), відродження шовківництва, поширення садівництва.

Яскраві сторінки у вітчизняну історію освіти вписали започатковані ним Єлисаветградське ремісничо-грамотне училище й «Товариство поширення грамотності та ремесел», «Товариство видання загальнокорисних та дешевих книжок для українського народу». У стінах ремісничо-грамотного училища він створив любительський хор, драматичний гурток, які успішно виступали перед місцевою громадою. У будь-якій справі, за яку брався, Микола Федорович досягав успіху. Як стверджують першоджерела, саме для училища Петро Іванович Ніщинський (1832 – 1896) – український письменник, композитор, викладач та перекладач з грецької, написав п'єсу «Вечорниці». У виставі, яка йшла з великим успіхом, брали участь корифеї майбутнього українського театру М. Кропивницький, І. Тобілевич (Карпенко-Карий), М. Тобілевич (Садовський), П. Тобілевич (Саксаганський), їхня сестра М. Тобілевич (Садовська-Барілотті), яка в училищі викладала співи, а згодом створила власну професійну трупу [7, с. 12].

Захопленням М. Федоровського було садівництво і шовківництво. Він не лише пропагував знання серед учнів і дорослих, а й брав особисту участь у закладці садів та шовковичних плантацій, навчав цього мистецтва сільських учителів. Подвижницькою працею і на цій ниві М. Федоровський здобув визнання Міністерства землеробства, був нагороджений двома срібними медалями, видав перший у Росії підручник з шовківництва.

Стан здоров'я привернув увагу Миколи Федоровича до вивчення медицини. Він досяг успіхів і у зміцненні власного здоров'я, і як пропагандист наукових знань: видає кілька брошур з гомеопатії, лікарської справи та самодопомоги при хворобах; як учений виступає на з'їздах лікарів, очолює перший Всеукраїнський з'їзд гомеопатів. Микола Федорович здійснював благодійну та меценатську діяльність, підтримував, опікувався долею молодих талановитих людей, допомагав їм самореалізуватися. Він виховував свого племінника Федора, а побачивши у хлопчика талант до малювання, повіз його навчатися до Москви. Згодом Федір Федоровський став народним художником СРСР, лауреатом семи державних премій, віце-президентом академії мистецтв СРСР. Микола Федорович допоміг розвинути своєму блискучому учневі Олексію Дмитровичу Сперанському (1887 – 1961), який після закінчення медичного факультету Київського університету став ученим, доктором медичних наук, академіком АН СРСР (1939) та АМН СРСР (1944), асистентом І. Павлова (1923 – 1928). Оскільки таких прикладів було багато, то можемо зробити висновок, що підтримка молодих талановитих людей стала органічною складовою життя цієї чудової людини М. Федоровського [4, с. 17].

Донька О. Ростовцева у спогадах так пише про свого батька: «Я його пам'ятаю завжди в чудовому настрої, з веселими карими очима, каштановим волоссям, високо

зачесаним над лобом, підтягнутого, що зберіг на все життя військову виправку. Будучи чудовим гімнастом, незвичайно спритним, він часто вражав оточення своєю відвагою та вірою в себе» [4, с. 15]. Щоб краще уявити цю непересічну постать, звернемося до опису його кабінету. Кабінет, як зазначає донька, мав незмінний вигляд: ліворуч від дверей – кушетка, покрита зеленою клейонкою, далі величезна шафа з книгами російською, українською, французькою та мовою есперанто. Французькою мовою він відмінно оволодів у корпусі, а доньку вчив нею декламувати. Перед вікном на постаменті стояв великий позолочений бюст Т. Шевченка. Біля вікна був письмовий стіл з мармуровим приладдям, яким він ніколи не користувався, оскільки все життя не розлучався зі своєю зеленою склянкою чорнильницею. Ліворуч на столі лежав Кобзар рідкісного видання, незвично великого розміру з чудовими гравюрами та стояли бюсти Гоголя і Глінки.

Праворуч лежали книги з медицини – фармакологія, фармакопсія, анатомічний атлас та багато інших, оскільки він весь вільний час присвячував вивченню медицини та шахам [4, с. 16].

Микола Федорович вкладав і власні кошти у громадські проекти та меценатську діяльність, зокрема в забезпечення діяльності «Товариства поширення грамотності та ремесел».

«Товариство» (1873 – 1914) об'єднало людей, які прагнули служити на користь ближнього, безкорисливо віддавали свою працю і кошти на громадську справу. Метою його було сприяння розумовому й моральному розвитку ремісників як середнього класу шляхом передачі їм відповідних загальноосвітніх та технічних знань. Затверджений устав «Товариства» створював простір для діяльності без зайвої регламентації, для розвитку ініціативи як колективу, так і окремих його членів. «Товариство» мало право відкривати недільні школи для неписьменних, створювати бібліотеки, видавати книги, доступні для народу за змістом і вартістю, організовувати артілі ремісників, влаштовувати виставки їхніх виробів. «Товариство» прийняло під свою опіку училище, яке було започатковане 1868 року й діяло досить успішно. За своїм типом і програмами, викладанням навчальних дисциплін воно помітно виділялося зі всіх нижчих училищ того часу і за своїм устроєм було єдиним ремісничо-грамотним училищем не тільки в Єлисаветграді, але і в Росії [1, с. 6]. До того ж діти навчалися в ньому без оплати, кількість учнів (хлопчиків і дівчаток) постійно збільшувалася і становила понад 200 осіб. В училищі, крім загальноосвітніх предметів (Закон Божий, російська мова, арифметика, російська історія, географія, чистописання), діти навчалися ще співу, гімнастиці, крім того, хлопчики – столярному і токарному ремеслу, а дівчатка – швейному. Швейне ремесло викладали три вчительки рукоділля та чотири помічниці.

Майже з часу створення «Товариство» змушене було боротися з інертністю того середовища, в якому доводилося працювати. М. Федоровський і його найближчі співробітники А. Некрасова, А. Резанова, М. Лащенко та інші спрямували свої зусилля, щоб залучити до «Товариства» людей заможних, зі становищем у суспільстві. Серед залучених були граф Остен-Сакен, перший почесний громадянин Єлисаветграда, члени державної думи І. Фундуклей, Є. Мілорадович, С. Голубцов. Записані в члени «Товариства» вносили свою «лепту» і в його касу. Фундуклей жертвує 750 рублів, Мілорадович – 500, світлійша княгиня Воронцова – 100, О. Юр'єв – 100 рублів. Окремі особи надають послуги власною працею і талантом, приймаючи діяльну участь в облаштуванні спектаклів і вечорів на користь училища.

Вишукуючи джерела прибутків і підтримки діяльності, «Товариство» 1874 року знаходить високе покровительство царственної особи Марії Олександрівни, герцогині Единбурзької, яка дала згоду прийняти звання президента Єлисаветградського «Товариства поширення грамотності і ремесел», а чоловік герцогині прийняв пропозицію стати його почесним президентом.

За наміченими планами члени «Товариства» успішно підтримували функціонування училища, збільшуючи в ньому кількість учнів, створили й постійно поповнювали учнівську і вчительську бібліотеки. Відкрили на Ковалівці безплатну народну бібліотеку-читальню для поширення серед населення «хороших книг», на придбання яких щорічно витрачаються до тисячі рублів [1, с. 40]. Бібліотека налічувала понад 800 відвідувачів, працював читальний зал. Був започаткований народний театр, спектаклі якого схвально сприймалися населенням. Постійно вишукувалися нові джерела надходжень, що поповнювали касу «Товариства». Це були як грошові, так і матеріальні пожертвування. Для читання лекцій до Єлисаветграда запрошувались відомі професори. «Товариство» підтримувало зв'язки і активно обмінювалося звітами, друкованими працями, брало участь в ювілейних заходах на запрошення інших товариств, що реалізували таку ж мету і завдання.

Дослідник П. Рябков, підсумовуючи «Краткий исторический очерк», 1898 року зазначив: «Только при сочувствии всей елисаветградской интеллигенции и ее активной поддержке и возможна была такая работа на пользу просвещения народа. Нужно полагать, что это сочувствие и это содействие не есть нечто скоропроходящее, что они и в будущем будут оказываемы Обществу. В них его сила и мощь» [1, с. 42].

Подією, яка увійшла в історію освіти центральної України, було відкриття 12 жовтня 1867 року безкоштовного ремісничо-грамотного училища з метою підготовки грамотних і кваліфікованих робітників. Училище було засноване прогресивною інтелігенцією на приватні кошти за ініціативою викладача Єлисаветградського кавалерійського училища М. Федоровського і дружин офіцерів училища О. Резанової та О. Некрасової. На той час в училищі працювало 12 вчителів, які навчали 180 учнів. Училище містилося у власному будинку, де крім класних кімнат, вчительської, бібліотеки і канцелярії училища, було приміщення столярної навчальної майстерні, їдальня для учнів, кімната «для плаття учеников», квартира столярного майстра та інших працівників. Цікаво, що план приміщення училища розробив член «попечительства» училища, інженер Арсентьев з детальним супровідним описом.

Численні архівні матеріали доносять до наших сучасників багату інформацію про діяльність училища. У статуті училища мета його заснування визначається так: «...образовать ремесленников-хозяев из среды русского населения, каковых по большей части ремесел вовсе не имеется, и дать христианское, нравственное и практическое воспитание тем из детей беднейшего класса жителей, которые, оставаясь без надзора и средств к жизни стали бы со временем только в тягость обществу» [2, арк. 15].

Учнів навчали з міста і сіл. Училище випускало не лише ремісників, а й учителів цих ремесел. За відгуками першого Почесного громадянина міста Єлисаветграда графа Остен-Сакена, який інспектував училище (1873 р.), Федоровський здійснив високий громадянський подвиг, виконуючи обов'язки служби, він приділяв училищу протягом семи років весь свій вільний час на управління, матеріальне забезпечення, викладав у ньому садівництво і шовківництво. Кошти для училища надходили від зборів на спектаклях, концертах, діяльності майстерень.

У цьому навчальному закладі навчали «столярному, резному, токарному, белошвейному делу, дамских мод, вышиванию, кузнечному, сапожному, башмачному и переплетному делу». Учні старших класів займалися шовківництвом, проводили досліди з бджільництва. Усього було 4 класи, а також підготовчі класи для старших і менших дітей [2, арк. 17].

При училищі був навчальний фруктовий сад «Альгамбра», де діти у вільний від навчання час працювали, знайомились з облаштуванням парників, з посівом і посадкою дерев, їх прищеплюванням і прививанням.

Училище виховувало дітей найбіднішого стану, які ніколи не мали б можливості «получить приличное для них практическое воспитание, которое они получают

бесплатно. Нередко им со стороны училища даже давалась материальная помощь». У «Прощении» жителів міста від 22.06.1870 року зазначається, що батьки, «предвидя в будущем благополучный исход детей наших», висловлюють учителям вдячність за «добрый пример и направления».

1895 року Вікентій і Ізабелла Петковські на ім'я Попечителя училища зазначають: «...примите искреннюю нашу благодарность за отеческое попечительство..., за поданное образование пятерем нашим детям, которые получили блестящие успехи, приведшие нас в восторг, за что не находим слов нашей благодарности...» [2, арк. 33].

Аналіз бюджету училища свідчить про нетрадиційний підхід М. Федоровського до організації його діяльності, неабиякий його хист і підприємливість. Наводимо статистичні дані, які розкривають джерела фінансування училища: «...ассигнования на училище с 01.01.1875 г. по 01.09.1876 г. составляли 4606 руб. 23 коп., в том числе заработано в мастерских 633 руб., от спектаклей и концертов – 883 руб. Были средства (субсидии) и от Министерства народного просвещения – 300 руб., а также пожертвования меценатов. Все эти средства были соответственно израсходованы».

Для порівняння проаналізуємо «Приходно-расходную книгу и ведомости на выдачу зарплаты служащим Елисаветградского ремесленно-грамотного училища» (сентябрь 1899 – май 1909 года) за 1900 рік.

«В течении 1900 года поступило:

Общественных: взносов от действительных членов по 5 руб. – 315; пожертвовано А. Н. Пашутиным – 5 руб., % по книжкам сберегательной комиссии 80, 65 руб., от временно занятого помещения в саду Альгамбра – 10 рублей.

Альгамбрских. От Городской управы пособия по направлению повреждений наводнением в Альгамбре – 200 рублей.

Библиотечных. От Городской управы субсидии на 1900 год 400, Общества Ремесленно Грамотного училища субсидии – 600. Итого 1678 рублей 22 копейки. С 1899 года осталось сумма 1993 рубля 85 копеек. Баланс на текущий 1900 год составил 3672 рубля 7 копеек.

За время с 1-го сентября 1899 года по 1 сентября 1900 года расходы составили 1861 рубль 49 коп. Преимущественно деньги были направлены на нужды народной библиотеки-читальни 1650 рублей, оплату услуг типографии Гольденберга – 58 рублей, на содержание сада Альгамбра – 107 рублей 99 коп.

Заработная плата (содержание) служащих училища составляла от 10 до 30 рублей.

Бюджет училища постоянно пополнялся за счет оплаты выполненных учениками заказов – 20–30 рублей ежемесячно; траты училища за февраль, март и апрель составляли 86 рублей 58 копеек (оплата расходов для выполнения заказов, текущих ремонтов, водовозу и др.)» [2, арк. 34–35].

Як бачимо, джерела надходжень до бюджету училища з роками змінювалися. Училище фінансувалося переважно за рахунок благодійних внесків та субсидій.

1898 року в училищі вже навчалось 206 осіб, з них 76 хлопчиків. Уводиться викладання креслення і малювання.

Це був період, коли училище досягло найвищого рівня свого розвитку. Усі інспектори народних училищ і особи, що відвідували училище Федоровського, дають найкращі відзиви про його роботу, успіхи учнів і педагогів. Відповідно до проаналізованих документів училище заслуговувало такого високого рівня оцінки. Наприклад, учениці П. Дворецька та А. Карпова 1875 року витримали іспити: перша на звання міської вчительки, друга на звання народної приходської вчительки; учень А. Ганенко без додаткової підготовки вступає до учительського інституту. До вчительської роботи готувалися й інші вихованці училища.

Жіноча майстерня славилася випуском майстринь. Одна з них А. Гайдамаченко відкриває модний магазин [1, с. 18]. Значний вплив на діяльність «Товариства»

й училища мали А. Пашутін, В. Михайлов, академік П. Крестonosцев, який викладав креслення і малювання. Простежується турбота про здоров'я учнів: гімнастика на добре обладнаному майданчику, прогулянки, заняття та праця в саду і майстернях, інші види занять.

Цікаві відомості зберігають архіви про бібліотеку, якою користувалися учні училища. Бібліотека мала 6 відділів:

I відділ. Духовноморальний. Біблії, молитовники, псалтирі, житіє святих, слово Боже – 158 найменувань книг.

II відділ. Географічний. Географія Російської імперії, життя європейських народів, материки і країни світу, Максимович «О русской земле», «О русских людях» (82 назви).

III відділ. Історичний. «Святыни и древности Киева», «Куликовская битва», «Нестор-летописец», «Отечественная война», «Полтавская битва», «Петр Великий», «Кавказская война», «Рассказы из Русской истории» (110 найменувань).

IV відділ. «Беседы о природе»: «Сельское хозяйство», «Пчелы и пчеловодство», «История кусочка хлеба», «Как нужно обращаться с животными», «Беседы крестьянина», «Дружба с природой», «Как добывают шелк» – автор Федоровский).

V відділ. Белетристика: твори Гоголя (5 томів), Лермонтова, Аксакова, Грибоедова, Достоевського, Жуковського, Карамзіна, Некрасова, Жюль-Верна, Діккенса, Кайгородова («Лепестки»), Немировича-Данченко, Польового та ін.

VI відділ. Юний читач: казки, оповідання, повісті, пригоди (до 1000 найменувань) [3, арк. 4-16].

Лише перелік літератури, заявлений у каталозі, свідчить про вдумливе комплектування бібліотеки і доступність книг відомих авторів як учням, так і широкому загалу читачів.

Училище постійно впорядковувало та озеленювало свою територію. 1901 року від Чорноліського лісництва училище безоплатно одержало для ремонту насаджень парку «Альгамбра» та озеленення території яблунь – окуліровок – 20 шт., дуба (5 років) 250 шт., клена (3 р.) – 500 шт., шовковиці (3 р.) – 250 шт., саджанці сосен – 1000 шт. [2, арк. 27].

З 1905 року в Єлисаветградському безкоштовному ремісничо-грамотному училищі було відкрито спеціальне чоловіче відділення і при ньому майстерні. Термін навчання був 5 років, з них 4 роки в навчальних класах і майстернях, а на п'ятому році проводилися лише практичні заняття. Після закінчення повного п'ятирічного курсу згаданого відділення випускникам надавалася можливість скласти іспити на звання вчителя початкових училищ. Випускникам видавався відповідний атестат про закінчення загальноосвітнього і ремісничого відділення, а також грошова допомога на початкове облаштування із відсотків відрахувань від продажу учнівських виробів. Основним завданням спеціального відділення була підготовка керівників для навчальних ремісничих відділень, які відкривалися в селах для підняття матеріального добробуту населення.

В училищі, як свідчать численні архівні документи, навчальний процес було поставлено добре, й училище за своїм типом, програмами, майстерністю викладачів, демократичністю є повчальним прикладом для нащадків. За роки керівництва училищем Федоровський характеризується як розумний, енергійний, з широкою ініціативою громадський діяч. Його метою було зробити училище зразковим, розширити майстерні, випускати підготовлених майстрів з різних ремесел – шовківництва, бджільництва, городництва, хліборобства.

Перспективи подальшого розкриття означеної проблеми вбачаємо в комплексному дослідженні організації діяльності навчального закладу – безкоштовного ремісничо-грамотного училища М. Федоровського – та спеціального чоловічого відділення з підготовки вчителів початкових училищ.

Література:

1. Краткий исторический очерк Елисаветградского общества распространения грамотности и ремесел. 1873 – 1898 г. / П. З. Рябовъ. – Елисаветградъ : Паровая Лито-Типография М. А. Гольденберга, 1898. – 42 с.
2. Елисаветградское ремесленно-грамотное училище. Отчеты о состоянии училища за 1878 – 1897 г. // Государственный архив Кировоградской области (ГАКО). – Ф. 61. – Оп. 1. – Арх. 4. – 112 арк.
3. Елисаветградское ремесленно-грамотное училище. Каталог. 1902 // ГАКО. – Ф. 4. – Оп. 1. – Арх. 5. – 59 арк.
4. Люта Оксана Миколаївна. М. Ф. Федоровський (1838-1918): Невтомний трудівник на народній ниві / Оксана Люта; М-во освіти України. НПУ ім. М. П. Драгоманова; передм. В. Борисенко. – Кіровоград : Ред.-вид. центр КДПУ ім. В. Винниченка, 1999. – 30 с.
5. Наталя Бракер. Микола Федорович Федоровський. Перший український діяч м. Елисаветграда : Електронний музей книги. – Режим доступу : <http://library.kr.ua/elmuseum/zem/fedorovskiy/index.html>.
6. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення : навч.-метод. посіб. / Б. М. Ступарик. – К. : ІЗМН, 1998. – 336 с.
7. Трибуцька О. Подвижницька місія Миколи Федоровського / О. Трибуцька // Народне слово. – 2012. – 12 липня. – С. 12.
8. Федоровський Микола Федорович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wiki.library.kr.ua/index.php>.

Калиниченко Н. А.

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Н. Ф. ФЕДОРОВСКОГО

В статье рассматриваются основные направления просветительской деятельности Николая Федоровича Федоровского (1838, Борзна Черниговской губернии – 20.06.1918, Бердянск) – военного и общественного деятеля, подвижника украинской культуры, педагога, исследователя, публициста, благотелья, одного из основателей украинского «Добровольного общества для выдачи общепольных и дешевых книг», Елисаветградского ремесленно-грамотного училища, Общества распространения грамотности и ремесел и др. Акценты поставлены на деятельности ремесленно-грамотного училища, основанного в 1868 году, которое действовало достаточно успешно, и по своему типу и программами, преподаванием учебных дисциплин заметно выделялось из всех низших училищ того времени и по своему укладу было единственным не только в Елисаветграде, но и в России.

Ключевые слова: общественный деятель, подвижник украинской культуры, Общество распространения грамотности и ремесел, ремесленно-грамотное училище.

Kalinichenko N. A.

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF N.F. FEDOROVSKIY

The basic directions of educational activities of Fedorovskiy N. F. (1838, Borzna, Chernigov region – 20.06.1918, Berdiansk), a military and public figure, a devotee of Ukrainian culture, a teacher, a researcher, a publicist, a philanthropist, one of the founders of the Ukrainian «Volunteer Community for Edition Non-profit and Cheap Books», «Yelyzavetgrad craft-competent school», are highlighted in the article.

The activity of «Yelyzavetgrad craft-competent school» founded in 1868 is underlined in the article. It is noted that «Yelyzavetgrad craft-competent school» was famous not only in Yelisavetgrad, but also in Russia, for its successful activity through the use of its own programs and teaching courses.

The author defines that Fedorovskiy N.F. was a talented educator of the common people; he initiated and implemented the purposeful democratic initiatives aimed at improving ordinary people life, their level of education and culture.

Keywords: a public figure, a devotee of Ukrainian culture, craft-competent school.